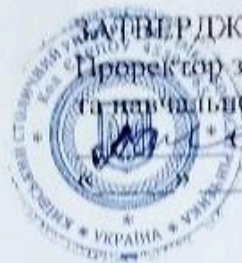

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ «УНІВЕРСУМ»

Циклова комісія образотворчого мистецтва і дизайну

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи
Олексій ЖИЛЬЦОВ
_____ 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

РИСУНОК

для студентів

спеціальності	022 Дизайн
освітньо-професійної програми	Графічний дизайн
освітньо-професійного ступеня	фаховий молодший бакалавр

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА Код ЄДРПОУ 45307955	
Програма № 2647	
Наказом відділу моніторингу якості освіти	
	(підпис, прізвище)
_____	_____ 24 р.

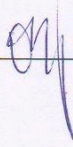
Київ-2024

Розробник: Олена Валеріївна Казіміренко, Андрій Андрійович Мазов викладачі циклової комісії образотворчого мистецтва і дизайну Фахового коледжу «Універсум» Київського університету імені Бориса Грінченка

Викладач: Андрій Андрійович Мазов, Микола Павлович Вовченко, Ярослав Сергійович Білик

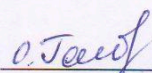
Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні циклової комісії образотворчого мистецтва і дизайну

Протокол від 30 серпня 2023 р. № 1

Голова циклової комісії Олена КАЗІМІРЕНКО

Робочу програму перевірено

« ___ » _____ 2023 р.

Заступник директора з навчально-методичної роботи Оксана ГОЛОВЧАНСЬКА

Заступник директора з навчальної роботи Оксана КАЛАШНІК

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), « ___ » _____ 20__ р., протокол №__

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), « ___ » _____ 20__ р., протокол №__

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), « ___ » _____ 20__ р., протокол №__

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), « ___ » _____ 20__ р., протокол №__

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни				
	денна форма навчання				
Вид дисципліни	Освітньо професійно-практична				
Мова викладання, навчання, оцінювання	українська				
Загальний обсяг кредитів/годин	9/270				
Курс	2		3		4
Семестр	3	4	5	6	7
Кількість змістових модулів з розподілом:	2	1	2	1	2
Обсяг кредитів	2	1,5	2	1,5	2
Обсяг годин, в тому числі:	60	45	60	45	60
Аудиторні	28	22	28	20	28
Модульний контроль	4	2	4	4	4
Підготовка і складання підсумкового контролю			10	10	10
Самостійна робота	28	21	18	11	18
Форма семестрового контролю					екзамен

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Рисунок» є професійна підготовка фахівця здатного зображувати предмети та явища дійсності засобами рисунку, вільно володіючого грамотою виконання графічних робіт, розвинутим художньо-образним мисленням.

Завдання курсу: навчити студентів основам академічного рисунку в зображенні предметів навколишнього середовища, рослинного і тваринного світу, людини; надати знання з основ теорії побудови предметів, особливостей його художньої мови, навчити практичних вмінь і навичок в техніці рисунку графітним олівцем; вчити застосовувати здобуті знання, вміння та навички у вирішенні

творчих завдань.

Дисципліна «Рисунок», як обов'язкова компонента освітньої програми, забезпечує оволодіння студентами загальними та фаховими компетентностями і досягнення ними предметних результатів навчання за відповідною освітньо-професійною програмою:

Номер в освітній програмі	Зміст компетентності	Номер теми, що розкриває зміст компетентності
<i>Загальні компетентності</i>		
ЗК3	Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.	1-6
ЗК5	Знання та розуміння предметної області та професійної діяльності.	1-6
ЗК6	Здатність генерувати нові ідеї (креативність).	1-6
ЗК8	Здатність діяти на основі принципів і норм етики, правил культури поведінки на основі загальнолюдських та національних цінностей, норм суспільної моралі; дотримуватися принципів професійної етики	1-6
<i>Фахові компетентності</i>		
СК1	Здатність застосовувати теоретичні знання в області мистецтва та дизайну, враховувати традиційні та сучасні культурно-мистецькі процеси й практики у власній професійній діяльності.	2-5
СК2	Здатність візуалізувати творчі задуми при створенні об'єктів дизайну.	4-6
СК6	Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт на всіх етапах розробки об'єкту (продукту) дизайну.	3-5
СК12	Здатність презентувати результати власної та/або командної творчої діяльності, у тому числі продукт дизайну перед різними аудиторіями.	1-6
СК13	Здатність застосувати знання з композиції та кольорознавства в процесі розв'язання професійних задач в галузі графічного дизайну.	3-6
СК14	Здатність застосувати знання з пластичної анатомії в процесі зображення людини як в навчанні, так і в професійній діяльності.	1-4
СК15	Здатність виконувати побудови проєкцій просторових форм на площині засобами креслення.	1-2, 4
СК18	Здатність до стилізації живих і неживих об'єктів у відповідності до проєкту графічного дизайну.	1-6
<i>Предметні компетентності</i>		
	Здатність виконувати конструктивно-аналітичну побудову	1-6
	Здатність працювати в техніці рисунку	1-6
	Здатність передавати об'єм, простір та фактуру матеріалів	1-6
	Створювати гармонію єдиної композиції засобами світлотіні	1-6

3. Результати навчання за дисципліною

У результаті вивчення дисципліни студент:

- застосовує базові поняття, концепції, принципи, техніки і технології дизайну в процесі створення об'єктів дизайну. (РН4 ОПП);
- знаходить оригінальні рішення поставлених професійних завдань самостійно або в співпраці у творчому колективі (групі), аргументуючи свій вибір. (РН5 ОПП);
- застосовує сучасні інформаційні та комунікаційні технології для пошуку та аналізу необхідної інформації у вирішенні практичних проблем. (РН6 ОПП);
- використовує набуті знання, конструктивні критичні зауваження фахівців стосовно своїх творчих та навчальних результатів для фахового розвитку. (ПРН7 ОПП);
- зображує композиційно-цілісні об'єкти дизайну засобами графічних технік. (ПРН9 ОПП);
- оцінює власні результати на всіх етапах розробки об'єкту (продукту) дизайну відповідно до нормативної документації. (ПРН13 ОПП);
- працює автономно та/або в команді. (ПРН14 ОПП);
- самостійно ставить цілі, організовує робочий час та простір, дотримується строків виконання завдань. (ПРН16 ОПП).
- виконує конструктивно-аналітичну побудову;
- працює в техніці рисунку засобами графітного олівця;
- передає об'єм, простір та фактуру матеріалів в обраній техніці;
- створює гармонію єдиної композиції засобами світлотіньового розподілу.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем		Розподіл годин між видами робіт				
		Усього	Аудиторна		Самостійна робота	Підг.до ПМК
			Лек.	Пр.		
3 СЕМЕСТР						
Змістовий модуль 1. Конструктивно-аналітичний рисунок архітектурних деталей						
1	Особливості в роботі над зображенням архітектурних елементів	2	2			
3	Конструктивно-аналітичний рисунок симетричного гіпсового розету	17		8	9	
4	Конструктивно-аналітичний рисунок асиметричного гіпсового розету	18		9	9	
5	Конструктивно-аналітичний рисунок гіпсової капітелі	19		9	10	
6	МКР	4				
Всього		60	2	26	28	
4 СЕМЕСТР						
Змістовий модуль 2. Рисунок анатомічних форм голови людини						
7	Особливості зображення анатомічних форм голови людини	2	2			
8	Рисунок гіпсового черепа людини	13		6	7	
9	Рисунок гіпсової обрубковки голови людини	14		7	7	
10	Рисунок гіпсового екорше Гудона	14		7	7	
11	МКР	2				
Всього		45	2	20	21	
5 СЕМЕСТР						
Змістовий модуль 3. Рисунок гіпсової голови людини						
12	Особливості роботи над зображенням гіпсової голови людини	2	2			
13	Виконання натюрморту з жіночою гіпсовою головою	23		14	9	
14	Виконання натюрморту з чоловічою гіпсовою головою	21		12	9	
15	МКР	4				
Всього		60	2	26	18	10
6 СЕМЕСТР						
Змістовий модуль 4. Портрет						
16	Методика роботи над портретом в рисунку	2	2			
17	Жіночий портрет	14		8	6	
18	Чоловічий портрет	14		8	6	
19	Тематичний портрет	16		10	6	
20	МКР	4				
Всього		45	2	18	18	10
7 СЕМЕСТР						
Змістовий модуль 5. Рисунок фігури людини						
21	Особливості в роботі над рисунком фігури людини	4	4			

22	Рисунок гіпсової фігури Венери	17		8	9	
23	Рисунок гіпсової фігури Геракла	17		8	9	
24	Фігура в інтер'єрі	17		8	9	
25	МКР	4				
Всього		60	4	24	18	10
РАЗОМ*		270	12	114	96	30

*із врахуванням МК 18 год

5. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Конструктивно-аналітичний рисунок архітектурних деталей

Лекція 1. Особливості в роботі над зображенням архітектурних елементів

Рисунок архітектурних елементів. Освітлення в рисунку при роботі з архітектурними елементами. Особливості сприйняття тону в рисунку. Лінійна перспектива та її значення в роботі над побудовою архітектурних елементів.

Основні поняття теми: рисунок, архітектурні елементи, лінійна перспектива [1, 2, 3, 4, 5].

Практична робота 1. Конструктивно-аналітичний рисунок симетричного гіпсового розету[1, 2, 3, 4, 5].

Практична робота 2. Конструктивно-аналітичний рисунок асиметричного гіпсового розету [1, 2, 3, 4, 5].

Практична робота 2. Конструктивно-аналітичний рисунок гіпсової капітелі[1, 2, 3, 4, 5].

Змістовий модуль 2. Рисунок анатомічних форм голови людини

Лекція 2. Особливості зображення анатомічних форм голови людини

Рисунок анатомічних форм. Освітлення в рисунку при роботі з анатомічними формами. Особливості сприйняття тону [1, 2, 3, 4, 5].

Основні поняття теми: рисунок, будова форми голови людини, особливості побудови черепа, м'язової системи [1; 2; 3; 4; 5; 7; 9]

Практична робота 4. Рисунок гіпсового черепа людини[1, 2, 3, 4, 5].

Практична робота 5. Рисунок гіпсової обрубковки голови людини [1, 2, 3, 5].

Практична робота 6. Рисунок гіпсового екорше Гудона [1, 2, 3, 4, 5]

Змістовий модуль 3. Рисунок гіпсової голови людини

Лекція 3. Особливості роботи над зображенням гіпсової голови людини

Особливості побудови складних гіпсових форм – голови людини. Пропорції та канони в зображенні гіпсової голови людини. Особливості тонових співвідношень академічних постановок. Послідовність виконання роботи. Техніки рисунку.

Основні поняття теми: рисунок, графіка, техніка, канон, пропорції [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9]

Практична робота 7. Виконання натюрморту з жіночою гіпсовою головою

Практична робота 8. Виконання натюрморту з чоловічою гіпсовою головою

Змістовий модуль 4. Портрет

Лекція 1. Методика роботи над портретом в рисунку

Портрет як жанр образотворчого мистецтва. Пропорції та канони в зображенні портрету людини. Особливості тонових співвідношень. Послідовність виконання роботи. Техніки

рисунку.

Основні поняття теми: рисунок, техніка, лінійна перспектива, повітряна перспектива, пропорції [1; 2; 3; 4; 5; 7; 9]

Практична робота 1. Жіночий портрет

Практична робота 2. Чоловічий портрет

Практична робота 3. Тематичний портрет

Змістовий модуль 5. Рисунок фігури людини

Лекція 2. Особливості в роботі над рисунком фігури людини

Особливості побудови складних форм – фігура людини. Пропорції та канони в зображенні фігури людини. Послідовність виконання роботи. Техніки рисунку.

Основні поняття теми: рисунок, графічні матеріали, техніка, канон, пропорції [1; 2; 3; 4; 5; 7; 9]

Практична робота 4. Рисунок гіпсової фігури Венери

Практична робота 5. Рисунок гіпсової фігури Геракла

Практична робота 6. Фігура в інтер'єрі

Плани практичних занять

Усі практичні роботи виконуються за наступним алгоритмом.

План

1. Постановка натури
2. Виконання підготовчих начерків
3. Вирішення формату та положення картинної площини
4. Компонування зображення на папері
5. Конструктивно-аналітична побудова натури
6. Тонове рішення натури
8. Виявлення об'ємів предметів натури
9. Передача плановості композиції
10. Деталізація та завершення роботи над постановкою [1; 2; 3; 4; 5.]

6. Контроль навчальних досягнень

6.1 Система оцінювання навчальних досягнень студентів

2 курс					
Вид діяльності студента	Максимальна кількість балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2	
		кількість одиниць	Максимальна кількість балів	кількість одиниць	Максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	1	1	1	1
Відвідування практичних занять	1	13	13	10	10
Робота на практичному занятті	10	3	30	3	30
Виконання завдання для самостійної роботи	5	3	15	2	10
Виконання модульної контрольної роботи	25	1	25	1	25
разом			84		76
Максимальна кількість балів		160			

3 курс					
Вид діяльності студента	Максимальна кількість балів за одиницю	Модуль 3		Модуль 5	
		кількість одиниць	Максимальна Кількість балів	кількість одиниць	Максимальна Кількість балів
Відвідування лекцій	1	1	1	1	1
Відвідування практичних занять	1	13	13	9	9
Робота на практичному занятті	10	3	30	2	20
Виконання завдання для самостійної роботи	5	2	10	3	15
Виконання модульної контрольної роботи	25	1	25	1	25
разом			79		70
Максимальна кількість балів			149		

4 курс			
Вид діяльності студента	Максимальна кількість балів за одиницю	Модуль 5	
		кількість одиниць	Максимальна Кількість балів
Відвідування лекцій	1	2	2
Відвідування практичних занять	1	12	12
Робота на практичному занятті	10	3	30
Виконання завдання для самостійної роботи	5	2	10
Виконання модульної контрольної роботи	25	1	25
Максимальна кількість балів		80	
Кількість балів за курс		389	
Розрахунок коефіцієнта		6,48	
Екзамен		40 балів	

Критерії оцінювання виконання практичних, лабораторних робіт та відповіді на семінарському занятті

Критерії оцінювання за 10 бальною шкалою

Кількість балів	Значення оцінки (характеристика відповіді)
10	Відмінний рівень виконання завдань/відповідь повна, вичерпна й достатньо обґрунтована з, можливими, незначними недоліками
9	Достатньо високий рівень виконання завдань/відповідь без суттєвих (грубих) помилок, але не містить повних обґрунтувань
8	В цілому добрий рівень виконання завдань/відповідь містить незначну кількість несуттєвих помилок
7	Посередній рівень виконання завдань/відповідь містить значну кількість недоліків та/або незначну кількість помилок
5-6	Мінімально допустимий рівень виконання завдань, містить недоліки та помилки/відповідь неповна, що характеризується недостатньою обґрунтованістю, фрагментарністю, наявністю недоліків та помилок
3-4	Незадовільний рівень виконання завдань/відповіді, що виявляється у формальному запам'ятванні деяких понять і фактів, без належного їх розуміння, нездатності застосувати такі знання при вирішенні завдань
1-2	Незадовільний рівень виконання завдань/відповіді, що виявляється у неспроможності відтворити означення базових понять, положень, невмінні їх застосувати або виконання завдання/відповідь розпочата чи взагалі відсутня.

6.2 Завдання для самостійної роботи

Змістовий модуль 1. Конструктивно-аналітичний рисунок архітектурних деталей

Самостійна робота 1. Серія начерків архітектурних елементів з натури

Самостійна робота 2. Рисунок інтер'єру кімнати

Самостійна робота 3. Рисунок екстер'єру будівлі

Змістовий модуль 2. Рисунок анатомічних форм голови людини

Самостійна робота 4. Начерки обличчя людей різного віку та статі

Самостійна робота 5. Рисунок частин обличчя людини (око, ніс, губи)

Змістовий модуль 3. Рисунок гіпсової голови людини

Самостійна робота 3. Виконання серії начерків портретів людей різного віку та статі з натури (30 начерків).

Самостійна робота 4. Виконання автопортрету

Змістовий модуль 4. Портрет

Самостійна робота 1. Виконання серії начерків та етюдів портретів (30 шт.)

Самостійна робота 2. Портрет дитини

Змістовий модуль 5. Рисунок фігури людини

Самостійна робота 3. Виконання серії начерків постатей людей різного віку та статі з натури (30 шт.)

Самостійна робота 4. Стилізована композиція з гіпсових фігур

6.3 Критерії оцінювання самостійної роботи

Кількість балів	Значення оцінки (характеристика відповіді)
5	Відмінний рівень виконання з можливими незначними недоліками
4	В цілому добрий рівень виконання, містить незначну кількість несуттєвих помилок
3	Посередній рівень знань, виконання містить значну кількість недоліків
2	Мінімально допустимий рівень виконання

6.4 Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання

Модульний контроль проводиться в формі семестрового перегляду робіт студентів очно або контрольне завдання що відповідає темі модулю дистанційно.

Критерії оцінювання виконання модульних контрольних робіт

Критерії оцінювання за 25 бальною шкалою

Розробляється викладачем в залежності від фактичного навчального матеріалу та з врахуванням «Критеріїв оцінювання виконання практичних, лабораторних робіт та відповіді на семінарському занятті»

6.5 Шкала відповідності оцінок

Оцінка за 12-бальною шкалою	Рейтингова оцінка	Оцінка за 100-бальною шкалою
12	A	98-100
11		94-97
10		93-90
9	B	89-86
8		85-82
7	C	81-75
6	D	74-69
5	E	68-65
4		64-60
3	Fx	59-35
2	F	34-20
1		19-1

Рейтинго-ва оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90 – 100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

7. Навчально-методична карта дисципліни

Разом 270 год., лекції – 12 год., практичні заняття – 114 год., модульний контроль – 18 год., самостійна робота 96 год; підготовка до ПМК 30 год.

3 семестр

Модуль	Змістовий модуль 1.		
Назва модуля	Конструктивно-аналітичний рисунок архітектурних деталей		
Теми лекцій	Особливості в роботі над зображенням архітектурних елементів		
Теми практичних занять	Конструктивно-аналітичний рисунок симетричного гіпсового розету	Конструктивно-аналітичний рисунок асиметричного гіпсового розету	Конструктивно-аналітичний рисунок гіпсової каптелі
Самостійна робота	Серія начерків архітектурних елементів з природи	Рисунок інтер'єру кімнати	Рисунок екстер'єру будівлі
	Підсумковий модульний контроль - перегляд		

4 семестр

Модуль	Змістовий модуль 2		
Назва модуля	Рисунок анатомічних форм голови людини		
Теми лекцій	Особливості зображення анатомічних форм голови людини		
Теми практичних занять	Рисунок гіпсового черепа людини	Рисунок гіпсової обробки голови людини	Рисунок гіпсового екорше Гудона
Самостійна робота	Начерки обличчя людей різного віку та статі	Рисунок частин обличчя людини (око, ніс, губи)	
	Підсумковий модульний контроль - перегляд		

5 семестр

Модуль	Змістовий модуль 3	
Назва модуля	Рисунок гіпсової голови людини	
Теми лекцій	Особливості роботи над зображенням гіпсової голови людини	
Теми практичних занять	Виконання натюрморту з жіночою гіпсовою головою	Виконання натюрморту з чоловічою гіпсовою головою
Самостійна робота	Виконання серії начерків портретів людей різного віку та статі з природи (30 начерків)	Виконання автопортрету
	Підсумковий модульний контроль - перегляд	

6 семестр

Модуль	Змістовий модуль 4.		
Назва модуля	Портрет		
Теми лекцій	Методика роботи над портретом в рисунку		
Теми практичних занять	Жіночий портрет	Чоловічий портрет	Тематичний портрет
Самостійна робота	Виконання серії начерків та етюдів портретів (30 шт.)	Портрет дитини	
	Підсумковий модульний контроль - перегляд		

7 семестр

Модуль	Змістовий модуль 5.		
Назва модуля	Рисунок фігури людини		
Теми лекцій	Особливості в роботі над рисунком фігури людини		
Теми практичних занять	Рисунок гіпсової фігури Венери	Рисунок гіпсової фігури Геракла	Фігура в інтер'єрі
Самостійна робота	Виконання серії начерків постатей людей різного віку та статі з натури (30 шт.)	Стилізована композиція з гіпсових фігур	
	Підсумковий модульний контроль - перегляд		

8. Рекомендовані джерела**Основна (базова) література:**

1. Джахірул Амін Анатомія для художників. Наочний посібник із зображення людського тіла. Київ: ArtHuss, 2022, 304 с.
2. Клименюк Т.М. Креслення. Рисунок. Львів: Львівська політехніка/ Т.М. Клименюк - 2020 рік, 244 ст.
3. Крвавич А.П. Натюрморт/ А.П. Крвавич - Київ: КПИ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во "Політехніка", 2019. - 268 с.
4. Пічкур М.О. Теорія і практика композиції. Київ: Ліра-К, 2022 рік, 238 ст.
5. Сидоренко П. І., Бондаренко Г. О., Куц С. О. Анатомія та фізіологія людини: підручник. Київ: Кондор, 2015.

Додаткова література:

1. Жаворонков П. В. Рисунок. Методи зображення на площині: методичний посібник. Вижниця: Черемош, 2014.
2. Сухенко В. О. Рисунок. Навчальний посібник. Київ: ВСЖА МЕ>ПЕ, 2004. 184 с.

9. Додаткові ресурси

1. Національна бібліотека України імені В.В. Вернадського
<http://www.nbuv.gov.ua/>
2. Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. О. Сухомлинського
www.dnpb.gov.ua/
3. Бібліотека українських підручників <http://pidruchniki.ws/>